

ZOO Dvůr Králové plní své poslání

Dana Holečková

Deborah s tříměsíční dcerou Hillou - 20.12.2011. (tf)

Zatímco v 70. letech 20. století vozila královédvorská zoologická zahrada pod vedením tehdejšího ředitele ing. Josefa Vágnera zvířata z Afriky, dnes je tam vrací. První transporty zpět do Afriky proběhly v polovině 90. let 20. století a poslední loni. Celkem ZOO Dvůr Králové dodala zpátky do původního prostředí více než 100 afrických buvolů, a desítky antilop. Nejvýznamnější však byla reintrodukce nosorožců dvourohých do Tanzanie a projekt záchrany severního bílého nosorožce – Poslední šance na přežití v Keni. Transport sedmi nosorožců do východní Afriky během jediného roku (2009) je světovým rekordem.

Poslední šance na přežití

Cílem mezinárodního projektu „Poslední šance na přežití“ je pokusit se zachránit před vyhynutím severní poddruh nosorožce širokohubého (*Ceratotherium simum cottoni*). Je realizován ve spolupráci s organizacemi Fauna and Flora International, Back to Africa, Kenya Wildlife Service a keňskými rezervacemi Ol Pejeta a Lewa a podporuje jej skupina specialistů pro africké nosorožce AfRSG, která je členem IUCN (Mezinárodní unie na ochranu přírody) a také české Ministerstvo životního prostředí.

Nosorožci dnes žijí na oploceném 310 hektarů velkém území uprostřed rezervace Ol Pejeta pod nepřetržitým dozorem (ve dne v noci) ošetřovatelů a strážců. Jsou pod odborným dohledem, mají zkrácené rohy a v nich miniaturní vysílačky, aby je bylo možno trvale sledovat i na velkém prostoru. Keňští ošetřovatelé sbírají pravidelně vzorky trusu samic, které jsou následně vyšetřovány ve Vídni, což umožňuje monitorovat reprodukční cykly samic. Nosorožci jsou stále majetkem ZOO Dvůr Králové, potažmo Královéhradeckého kraje, a odborníci ze ZOO jsou členy komise řídící projekt a dohlížejí tak na svá zvířata. Poslední jednání komise proběhlo začátkem února 2012. Komise zkonstatovala, že pozvolná adaptace na téměř divoký způsob života proběhla výborně, všechna čtyři zvířata se přirozeně pasou

a pravidelně bahní v umělých či přirozených kalužích. Jsou ve velmi dobré kondici a samice již nemají problém s přerůstajícími kopýtky, neboť dostatek pohybu v přirozeném prostředí dělá své. Africké slunce také vyřešilo vleklé kožní „bradavice“, které zmizely již během prvního měsíce pobytu. Samice Nájín prožila první polovinu roku 2011 ve velkém 300 hektarovém prostoru se samcem Sudánem a skupinou jižních samic, spolu se zebami, impalami a dalšími divokými zvířaty, a od června 2011 dosud žije v menším 8 hektarovém prostoru se samcem Suni a vlastní dcerou Fatu. Suni se s Fatu opakovaně pářil (květen, červen a srpen), protože ale nezabřezla, byla Fatu v listopadu 2011 přesunuta do prostoru k Sudánovi. Mezitím došlo k prvním sexuálním zájmům mezi Suni a Nájín, k nimž byly postupně v únoru a březnu přesunuty dvě mladé jižní samice, aby Nájín dělaly společnice a staly se dalšími samicemi Suniho. Vyšetření posledních vzorků trusu samic z ledna 2012 ve Veterinární univerzitě ve Vídni ukázalo, že Nájín konečně normálně cykluje. Potvrdil to samec Suni a zaznamenané pokusy o páření v březnu a možné páření v průběhu noci.

I když zatím nedošlo k touženému zabřeznutí samic, již dnes je jisté, že podmínky, v nichž poslední potenciálně plodní severní bílí nosorožci jsou ty nejlepší, které jsme pro ně mohli najít. Vždyť již u všech čtyř zvířat byla zaznamenána přirozená sexuální aktivita.

Další informace k projektu

Nosorožec širokohubý neboli tuponosý či bílý (*Ceratotherium simum*) obýval dva oddělené areály vzdálené skoro 2 tisíce km. Areál rozšíření severního poddruhu (*C.s.cottoni*) zahrnoval savany střední Afriky na západ od řeky Nil. Jižní poddruh (*C.s.simum*) se vyskytoval na jihu Afriky po řeku Zambezi. Zatímco jižní poddruh byl v přírodě téměř vyhuben počátkem 20. století, kdy přežilo v jediné lokalitě v JAR (dnešní park Hluhluwe-Umfolozi) snad jen 10 až 15 jedinců, severní poddruh se dostal na pokraj vyhubení právě dnes – v přírodě snad přežívají poslední jedinci v jižním Sudánu.

Jižní poddruh byl popsán v oblasti Kimberly v Jihoafrické republice v roce 1817, severní byl objeven v Ugandě až v roce 1908. Vzhledem se poddruhy příliš neliší, genetická rozdílnost však byla prokázána, proto jsou dnes považovány za dva druhy. Přísnou ochranou poslední lokality byl zachráněn jižní poddruh, dnes tvoří divokou populaci již více než 20 tisíc kusů a tento nosorožec byl reintrodukovan do nových, často nepůvodních, lokalit v JAR, Botswaně, Zimbabwe, Namibie, Keni, Svazijska a Ugandy.

Severní bílý nosorožec byl začátkem 20. století poměrně běžný. Ještě v roce 1920 žily 2 až 3 tisíce kusů. Jejich počty se snižovaly zejména v důsledku nekontrolovaného lovu. V roce 1938 byl v Kongu založen Národní park Garamba, kde v té době žilo asi 100 severních bílých nosorožců. Zásadou ochrany se populace v tomto parku zvětšila do roku 1961 na až 1300 jedinců. Od 60. let 20. století populace v důsledku občanských válek a pytláctví klesala, až v roce 1984 zbyli tito nosorožci jen v Garambě a to v počtu 14 kusů. Zásadou intenzivní ochrany a finanční podpory počet stoupl do roku 1995 na 32, pak přišly občanské války a do roku 2007 snad přežila 3 až 4 zvířata, která ale následně pravděpodobně zabili pytláci. Zprávy o pozorování několika zvířat pravidelně přicházejí z jižního Súdánu.

Rezervace Ol Pejeta v Keni byla vybrána pro české nosorožce jako nejvhodnější, protože leží nedaleko oblasti původního výskytu a má vhodné klimatické podmínky. Vzhledem k vysoké nadmořské výšce se zde nevyskytuje spavá nemoc, která je smrtelně nebezpečná pro noso-

Ředitelka zoo Dana Holečková se Sudánem v lednu 2012 v rezervaci Ol Pejeta. (jb)

Dne 27.4.2012 se poprvé průkazně pářili Nájín a Suni. (a)

Samice Fatu v buši – únor 2012. (dh)

Setkání se samcem Jabu po 2 letech v Tanzanii. (jb)

rožce dovezené z mírného klimatu ani malárie, která znepříjemňuje život zejména lidem. Keňa navíc sousedí se Súdánem, kde byli dle hodnověrných zpráv naposledy pozorováni divočí severní bílí nosorožci. Právě proto se v roce 2005 měla stát azylem pro posledních zvířat z národního parku Garamba v Kongu. Škoda jen, že se tento záměr přes vyvinuté mezinárodní úsilí, nepodařilo zrealizovat a nosorožci byli ponecháni na pospas pytlákům.

Čeští nosorožci v Tanzanii

Půl roku před nosorožci bílými odcestovali ze Dvora Králové n.L. do Afriky také tři nosorožci černí (dvourozí). Tento druh se stal obětí pytláků téměř ve všech zemích Afriky, vždyť za 18 let do roku 1993 bylo vyhubeno 96 % divoké populace, která klesla ze 70 tisíc na 2300 jedinců. A v Tanzanii zůstalo v roce 1995 posledních 32 nosorožců! Na základě úspěšných ochrannářských projektů dnes žije v celé Africe asi 4200 nosorožců dvourohých, z toho v Tanzanii 130. Ale ani to není zárukou přežití. Bez neustálé přísné ochrany by se i tento druh mohl snadno ocitnout na pokraji vyhubení.

Na záchraně nosorožců černých v Tanzanii se velkou měrou podílí Tony Fitzjohn, dlouholetý přítel a spolupracovník George Adamsona, který v rezervaci Mkomazi ležící na hranici s Keňou vybudoval chovné zařízení po vzoru keňských chovatelů. Jedná se o jediné zařízení svého druhu v Tanzanii. Mkomazi je pokračováním ekosystému Tsawo ležícím v Keni, kde byli mimo jiné v 70. letech 20. století odchyceni i dvourozí nosorožci pro ZOO Dvůr Králové. Sem byli v květnu 2009 dopraveni samci Jamie a Jabu a samice Deborah. Všichni se už v Africe dokonale zabydleli a v říjnu 2011 Deborah porodila Jamieho mládě. Doslova ve stejném místě, kde kdysi žili jejich předci. K zabřeznutí došlo tedy necelý rok po příchodu do Afriky. Je úžasné, že královédvorští nosorožci se vrátili skutečně do země svých předků. Dnes žije v Mkomazi vyhlášené nejnovějším národním parkem Tanzanie 14 nosorožců.

Mládě královédvorského páru Deborah a Jamie – samička nosorožce dvourohého narodila divoká – leden 2012. (dh)

Samec Jamie se stal po 2,5 letech v Mkomazi otcem již otcem. (dh)

Tony se samcem Jabu - leden 2012. (dh)